

Міністерство освіти і науки України
Національний університет
«Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

Тези

**77-ї наукової конференції професорів,
викладачів, наукових працівників,
аспірантів та студентів університету**

ТОМ 2

16 травня – 22 травня 2025 р.

ЛІНГВОЦИД ЯК ІНСТРУМЕНТ ІМПЕРСЬКОЇ ПОЛІТИКИ: РЕПРЕСОВАНІ ТЕРМІНОНАЙМЕНУВАННЯ У СФЕРІ ДОКУМЕНТОЗНАВСТВА Й ДІЛОВОДСТВА

Історія української мови ХХ століття нерозривно пов'язана з активними процесами русифікації та послідовного й системного лінгвоциду, коли мова ставала об'єктом свідомого нищення, особливо в контексті термінологійного апарату наукових і прикладних галузей. У цьому аспекті виразно вияскравлюється царина діловодства та документознавства, де вживання питомих термінів не лише обмежувалося, а й каралося. Радянська політика, витісняючи українську мову з офіційного вжитку, повсякчас нав'язувала скальковані або власне-російські замітники, внаслідок чого ми втратили низку автентичних термінонайменувань.

Багато сучасних терміноодиниць, які функціонують у галузі діловодства, традиційно кваліфіковані як стандартні й кодифіковані, проте лєвова їхня частка була штучно насаджена в українську мову в рамках політики «зближення» з російською. У 1920–1930-х рр. ХХ ст., у період так званої українізації, активно виформовувалися питома українські відповідники термінонайменувань різних галузей або їхні адаптовані форми на основі традиційного слововживання. Однак лінгвоцид як системне явище виявлявся не лише у прямій забороні на використання української мови, а й у заміні питомих термінів на російські відповідники. В умовах тоталітарного режиму мова діловодства покликана була виконувати функцію ідеологічного контролю, тому важливим процесом стало впровадження уніфікованого термінологійного апарату, що звісно ґрунтувався на російськомовній традиції.

Попри усталеність у національній діловій традиції низки питомих українських термінонайменувань, все ж після 1930-х рр. ХХ ст. їх було витіснено. «Сплановане владою втручання в лексичний склад і внутрішню структуру української мови, спрямування її в бік максимального зближення з російською мало на меті перервати досягнуту в 20-х рр. цілісність української літературної мови» [2, с. 11].

Сучасні мовознавці ґрунтовано досліджують мовну політику московського керівництва на теренах України, вивчаючи специфіку лексикографійної, термінологійної та правописної практик радянського періоду. Так, Демська-Кульчицька О. уклала реєстр репресованих слів [2, с. 356–399], переважно термінів, серед яких знаходимо й термінонайменування документознавчої сфери. До 1930-х рр. мали такі питоми відповідники (зафіксовані, зокрема, у «Практичному словнику синонімів української мови» С. Караванського) сучасним назвам, пор.: *а; ; на взір – на зразок, подібно до; .*

У 1930-х роках у контексті боротьби з «українським буржуазним націоналізмом» було табуйовано вживання термінів, які постали в період УНР або українських визвольних змагань, до прикладу: *канцелярію* (як адміністративно-документаційна установа) замінили на *секретаріат* або *відділ*; *реєстр* як усталений термін українського правопису часто поступався слову *журнал*; *управа* (у значенні органу місцевої влади, що вела документацію) була витіснена терміносполуками *орган управління* або *виконавчий комітет*. Водночас наразі маємо ще одну проблему, що сягає своїм корінням у ті часи, поширення скалькованих лексем та розхитування мовної норми. Так, у ХХ ст. питома український термін *довідка* поступово витіснила калька *справка*, яка тривалий час функціонувала в офіційно-діловому стилі.

Окрему роль у лінгвоциді відіграли словники, підготовлені під егідою радянської влади. Значна частина кодифікованих термінів мала виразно русифіковану форму, тоді як питомі українські відповідники навіть не подавалися.

Репресії проти української термінології у сфері документознавства були цілеспрямованими і системними. Лінгвоцид проявлявся як через адміністративні обмеження, так і через наукову кодифікацію, що перетворила українську мову на другорядну в офіційному просторі. Витіснення питомих термінів, нав'язування кальок та знищення фахового мовного стилю діловодства мали далекосяжні наслідки – втрата традиції, порушення тяглості мовної культури, маргіналізація української мови як мови державного управління.

Література:

1. Караванський С. *Практичний словник синонімів української мови : близько 20 000 синонім. рядів. 4-те вид., опрац. і значно допов.* Львів: БаК, 2012. 523 с.
2. *Українська мова у ХХ сторіччі: історія лінгвоциду : документи і матеріали / за ред. Л. Масенко.* Київ: Києво-Могилянська академія, 2005. 399 с.

УДК 81'25:62

*С.М. Дорошенко, к.філол.н., доцент
Національний університет
«Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»*

СКЛАДНОЩІ ТА СТРАТЕГІЇ ПЕРЕКЛАДУ ТЕХНІЧНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ У ПРОФЕСІЙНОМУ ДИСКУРСІ

Сучасна наука розглядає переклад не лише як трансформацію одного тексту в інший, а й як специфічний вид людської діяльності, що має соціальний та культурний вимір. Переклад – це процес і результат передавання змісту з однієї мови на іншу, обумовлений потребами суспільства. Це також процес комунікації та її результат, що має велике суспільне значення. Дослідники часто розглядають переклад як діяльність,